

**MEMÒRIA D'INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CARRER SANT
SEVER, 4-8. DISTRICTE DE CIUTAT VELLA – BARCELONA.**

CODI: 018/13.

Dates de la intervenció i Núm DGPC:

Del 12 de febrer al 5 de març de 2013 / 1-9519.

Realització.....**ATICS SL**

Direcció tècnica..... **IÑAKI MORENO EXPÓSITO**

Disseny gràfic assistit per ordinador..... **JOSÉ IGNACIO JIMÉNEZ GORDÓN**

Fitxa tècnica

Intervenció arqueològica: carrer Sant Sever, 4-8. Districte de Ciutat Vella.

Terme municipal / comarca: Barcelona/Barcelonès.

Coordenades UTM ETRS89: X: 431053.8; Y: 4581613.8

Dates de la intervenció: 19 de febrer del 2013.

Tipus d'excavació: Intervenció arqueològica preventiva.

Motiu: Obres de canalització serveis elèctrics.

Promotor/Execució: Fecsa-Endesa/Emte.

Empresa adjudicatària: ATICS, SL Gestió i difusió del patrimoni arqueològic i històric.

Direcció tècnica: Iñaki Moreno.

Elaboració de la memòria: Iñaki Moreno Expósito.

Digitalització de plànols: José Ignacio Jiménez Gordon.

Fotografia: Iñaki Moreno Expósito.

ÍNDEX

1	INTRODUCCIÓ.....	6
2	CONTEXT GEOGRÀFIC.....	7
3	ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS I HISTÒRICS.....	9
4	MÈTODE EMPRAT EN EL TREBALL DE CAMP.....	14
5	DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS.....	15
6	CONCLUSIONS.....	15
7	BIBLIOGRAFIA.....	17
8	DOCUMENTACIÓ GRÀFICA.....	18
8.1	Fotografies.....	18
8.2	Planimetria.....	22

1 INTRODUCCIÓ.

La memòria arqueològica que presentem recull els resultats de la intervenció realitzada en el decurs de l'execució del projecte d'instal·lació d'una línia elèctrica subterrània en una àrea delimitada pels números 4 i 8 del carrer Sant Sever del districte de Ciutat Vella de Barcelona. L'obra fou promoguda per *Fecsa-Endesa* i executada per *Emte Redes (llicència d'obra FERAEO457914)* i les tasques arqueològiques s'encarregaren a l'empresa *ATICS SL Gestió i Difusió del Patrimoni Arqueològic i Històric*.

La direcció arqueològica d'aquesta intervenció ha estat assumida per l'arqueòleg Iñaki Moreno de l'empresa d'arqueologia *ATICS SL*. La intervenció va ser efectuada el dia 19 de febrer de 2013. Els treballs arqueològics s'efectuaren amb l'objectiu de detectar i documentar les possibles estructures antigues afectades per les obres de canalització dels nous serveis elèctrics.

2 CONTEXT GEOGRÀFIC

La comarca del Barcelonès, comprèn el territori existent entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut com a Collserola i delimitat pels rius Llobregat i Besòs. Des del punt de vista morfològic s'aprecien dues grans unitats, la Serralada de Collserola i el Pla de Barcelona.

A la Serra de Collserola hi trobem una formació de *horst*¹ compostat per materials granítics i esquistosos, limitat al Nord pel Vallès (Sector central de la Depressió Prelitoral), a Llevant amb el Turó de Roquetes (Besòs), al Sud el Turó de Valldaura i a l'Oest pel Llobregat.

El Pla es troba obert a mar i limitat per la Serralada Litoral i a migjorn per la falla que segueix ran de mar des del Garraf i el turó de Montjuïc fins al Turó de Montgat, més enllà del Besòs. La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-balear, va dibuixar el que a grans trets, havia de ser la costa catalana.

En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic, sedimentaren dipòsits marins del qual són testimonis una sèrie de petits i suaus turons (dels Ollers, del Tàber, de les Falzies, de la Bota). La falla es fa visible al Pla, ja que si des de Collserola els dipòsits baixen d'una manera continuada, suau i regular, al punt de contacte entre Ciutat Vella i l'Eixample es produeix una ruptura amb la presència d'un salt d'uns 20 metres, clarament visible en la morfologia urbana (les baixades de Jonqueres, de la Via Laietana, els carrers d'Estruc, de les Moles o de Jovellanos). Aquest salt fou aprofitat per la defensa de la ciutat situant-hi les muralles o a nivell econòmic, explotat amb la ubicació de diversos molins a la zona coneguda com de les moles (actual carrer de les Moles).

Damunt d'aquest substrat s'assenta el material quaternari del qual es diferencien dues unitats²: en primer lloc la plataforma superior, que s'inicia des del peu de la Serralada del Tibidabo i baixa fins al mar. Aquesta, que està molt afectada per l'acció dels torrents, és on s'assenta la ciutat, sobre tot el sector antic. El substrat presenta argiles i sorres grogues pliocèniques damunt de les quals trobem els derrubis quaternaris molt potents, graves anguloses dins d'una matriu d'argiles vermelles que provenen de la zona del Tibidabo per aportacions torrencials.

---

¹ Bloc de l'escorça terrestre elevat entre fosses tectòniques i delimitat per falles.

² Solé, L. 1963.

En segon lloc la plataforma baixa que va del graó o talús erosiu de 20 a 30 m. de desnivell fins a la línia de costa. Està constituït per la formació de les terrasses i deltes dels rius Llobregat i Besòs.

L'acció sedimentària de la plataforma presenta una sèrie de característiques que ha permès definir-la com un procés cíclic. Sembla que allà on l'efecte dels torrents no ha estat tan violent, es poden diferenciar tres nivells que es superposen quasi sempre en el mateix ordre i que es repeteix cíclicament unes tres vegades, és per aquest motiu que se'l coneix com "tricicle". Aquests nivells son de baix a dalt³:

Argiles vermelles de procedència col·luvial i que seria la conseqüència d'un sòl format en condicions de clima semblant al de les regions tropicals humides, es a dir, una fase humida i una altra de seca.

Llims groguencs d'origen eòlic, *loess*, i que sembla que es formarien amb un clima sec i fred.

Per últim, trobem el torturà, amb crostes calcàries que s'haurien format en períodes de transició entre els dos climes anteriors, és a dir, més humit que durant el *loess* perquè hi hagués circulació de carbonat càlcic, però més càlid que el primer nivell, per tal que s'evaporés l'aigua.

En aquest nivells anirien incidint els diferents torrents i rieres, encaixant-se i produint formacions al·luvials i col·luvials de llims i argiles poc consolidades, la qual cosa explicaria l'aparició esporàdica de llengües de còdols i graves que trenca aquest cicle. De l'esglaó cap a mar, doncs, hi ha un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral. En aquest sector del pla es formaren maresmes i estanyols que ja no existeixen a l'actualitat per la reculada del mar i com a conseqüència d'una intensa urbanització. Malgrat això, molts d'ells han continuat vius en els topònims de la ciutat: Banyols a la marina de Provençals, la Llavinera al Portal Nou, la Llacuna i la Llanera al Llobregat o l'estany del Cagalell a la zona del Port.

---

³ Solé, L. 1963.

3 ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS I HISTÒRICS.

Antecedents històrics

La rasa que s'ha d'efectuar queda ubicada en una zona, la trama urbana de la qual té els seus orígens en el període romà, moment en què es defineix una planificació urbanística ortogonal. La ciutat fundacional del segle I dC disposava d'un perímetre emmurallat en el que existien dos carrers principals: el *decumanus maximus* comunicava la Plaça Nova amb el carrer Regomir, punts en els que s'obrien les portes occidental i oriental de la muralla i transcorria pels actuals carrers Bisbe, Plaça de Sant Jaume i Ciutat, fins arribar al portal de Regomir. L'altra via principal, anomenada *cardo maximus* partia de l'actual Plaça de l'Àngel i, pujant pel carrer Llibreteria, travessava la plaça de Sant Jaume fins arribar a la porta meridional de la muralla situada a l'encreuament entre el carrer del Call i Banys Nous. Els carrers secundaris, paral·lels als dos eixos principals, creaven una retícula que reproduïa l'organització interna dels *castra* o campaments militars. Alguns d'aquests carrers han quedat fossilitzats en la trama urbana de l'actual Barri Gòtic, com és el cas de Sant Domènec del Call, Pas de l'Ensenyança, Gegants, Ataülf, Sant Honorat o del mateix carrer de Sant Sever, entre d'altres.

Als segles centrals de l'edat mitjana, la presència del Call o barri jueu degué fer-se palesa ja que la comunitat jueva de Barcelona fou una de les més actives de Catalunya, tant a nivell econòmic com cultural, mantenint una jurisdicció pròpia que depenia directament de la Corona, única institució que la regulava i protegia.

Els límits del Call vindrien definits, ja al segle XIII, per l'actual carrer de Sant Honorat, la Baixada de Santa Eulàlia, el carrer Banys Nous i el desaparegut Castell Nou Vescomtal, des d'on tindria sortida a l'exterior cap a la plaça de Sant Jaume. El Call era un recinte clos al que s'accedia per diverses portes i que romania tancat en els moments de màxima agitació política o religiosa. Sembla que l'any 1391 es produí l'assalt al Call de Barcelona i a partir del 1392 s'iniciaria l'enderrocament dels murs que encerclaven el barri amb la consegüent ocupació de la zona per part de la població cristiana, fet que comportà una nova urbanització arran de la qual molts edificis jueus pogueren ser eliminats. De la mateixa manera els noms dels carrers van ser cristianitzats i probablement la trama urbana interior experimentà alteracions difícils de precisar.

A inicis del segle XV, concretament l'any 1413, la Diputació del General decidí adquirir algunes cases de l'antic Call per a construir la seu de la comissió permanent de govern, que fins aquest moment es reunia al convent dels Framenors. Aquesta seu, el Palau de la Generalitat, ha experimentat ampliacions successives a mida que augmentaven les atribucions polítiques de la Generalitat de Catalunya.

La reforma més significativa es produí a inicis del segle XVI quan s'aixecà l'actual façana de la plaça de Sant Jaume obra de Pere Blai. Des de 1570 el Palau orientà la seva expansió cap a la banda de tramuntana, continuant amb la política d'adquisició d'immobles veïns.

El col·legi de Sant Sever

L'any 1479 un conjunt de preveres beneficiats de la Seu de Barcelona constituïren el col·legi de Sant Sever que tingué la seva seu inicial a la catedral. A partir d'aquest moment, i fins a les darreries del segle XVII, el col·legi portà a terme una progressiva consolidació del seu patrimoni immoble a la zona de l'antic barri jueu, arribant a ostentar el domini senyorial de les cases adjacents a la capella, la construcció de la qual s'inicià el 1699 per consagrar-se definitivament el 1703.

Antecedents arqueològics

Intervenció **065/1966-67**, carrer Sant Sever, 5: A conseqüència de l'enfonsament del paviment de la planta baixa de l'edifici número 5 del carrer Sant Sever, al centre del call jueu, els promotors (Societat Econòmica d'amics del país) van proposar al Museu d'Història de la ciutat la realització d'una prospecció o excavació a l'edifici.

La intervenció va permetre establir una seqüència cronològica i històrica de l'edifici. La primera fase d'utilització de l'espai la configurava una construcció formada per tres dipòsits de pedres lligades amb morter, els quals estaven comunicats per obertures de 0,90 m. en forma de paràbola. Presentaven dos petits repeus entrants, un dels quals, el situat a l'oest, semblava donar entrada a una altra cambra que hauria estat tallada per la fonamentació de l'edifici del segle XVIII. Aquestes estructures, que es van interpretar com a possibles sitges, es dataren dins de l'època altmedieval i sembla que es van deixar d'utilitzar cap el segle XIII. Una segona fase estaria caracteritzada per la presència d'un paviment destruït pel foc que sembla ser que s'ubicaria al voltant del segle XIII i que coincidiria amb la data de desús dels dipòsits.

Intervenció **143/00**, carrer Sant Sever, 9-11: els treballs arqueològics consistiren en l'obertura d'una cala de 2 m. x 1,60 m. x 1,70 m. de fondària i el seguiment de la substitució de part del clavegueram, per meteren documentar vàries estructures i una petita seqüència estratigràfica formada en un moment posterior al segle XVII.

Es documentà un possible dipòsit o pou cec amortitzat, probablement al segle XVI.

La gran majoria de les estructures identificades, però, s'emmarcaven dins el segle XIX, fet que va permetre documentar una seqüència cronològica de les darreres reformes dutes a terme a la finca, les quals comportaren un nova distribució de la planta baixa.

Intervenció **011/01 (142/00-079/03)**, carrer de la Fruita- Sant Honorat, 3: la intervenció contemplava la reforma integral de l'edifici i és per això que el solar fou excavat en la seva totalitat. La intervenció va suposar la troballa d'un seguit de restes de diverses èpoques que aporten noves dades sobre l'evolució urbanística d'aquest sector de la ciutat de Barcelona. Les fases històriques més remarcables foren les següents:

Fase del segle I al segle IV: es caracteritza per les migrades estructures que se'ns conserven, degut a la forta implantació constructiva de la següent fase que provocà la desaparició de les restes o la reutilització d'aquestes. Per tant, les restes localitzades, en la seva gran majoria, corresponen a estructures que anaven soterrades, com ara una claveguera, un pou, l'anomenada Habitació I, amb un paviment d'opus signinum tessellat, i d'altres murs que podrien arribar a configurar, hipotèticament, una estructura del tipus macellum, localitzat a l'entorn del forum de la ciutat.

Fase del segle IV a mitjans del segle VI: Aquesta fase es caracteritza per la implantació, en l'espai que ocupa el solar, de part d'una domus i un seguit de tabernes. Per saber en quin moment cronològic es desenvolupa aquest projecte constructiu hem de recórrer als estrats d'anivellació descrits en l'anterior fase arqueològica, que en molts casos es troben tallats per les construccions d'aquesta fase. En d'altres casos les construccions descansen directament sobre el terreny geològic, fruit de la nova adequació de l'espai per a la implantació dels immobles, i per tant no tenim una estratigrafia relacionada a aquest fet, atès que no presenten rasa de fonamentació.

Fase de mitjans del segle XIII: Aquesta fase es caracteritza per una profunda reforma i ocupació de l'espai, degut a les necessitats del propietari del moment. Sembla clar que es tracta d'un únic immoble, doncs la reforma serà integral en tots els punts del solar. Prenent com a base les edificacions medievals anteriors, es crearan tota una sèrie de compartimentacions per a encabir unes grans estructures de magatzem. Igualment, es reservarà tota una part de la finca sense edificar, a la banda de llevant, on només es trobaren estructures molt precàries. Entre els elements més destacats s'han de comptabilitzar la construcció de dos dipòsits rectangulars de grans dimensions, un pou a la zona central de l'edifici, i vuit sitges de dimensions extraordinàries (sis d'elles encara a la vista).

Fase de mitjans a finals del segle XIV: Aquesta fase es caracteritza per reformes que van acompanyades de la construcció d'unes noves estructures que es lliuren a les que es van construir a mitjans del segle XIII. El col·lapse de l'estiu de 1391, moment en que són expulsats els jueus de Barcelona, proporcionà la data aproximada d'amortització del magatzem, atès que concorda amb la datació del material que recollirem en els estrats que farceixen les sitges i dipòsits. Pràcticament totes les estructures foren amortitzades a l'hora, o en un lapse de temps relativament curt, i que donaren una gran quantitat de material.

Intervenció **050/01**, carrer Sant Sever, 5: Aquesta va consistir en la realització de 13 cales, de les quals les cales 2, 3, 8 i 10 van donar restes de caràcter edilici pertanyents a cronologies que anirien des d'època romana fins a un moment emmarcable pels volts de la baixa edat mitjana.

Així, s'identificaren fins a 6 fases constructives diferents a partir de les restes documentades. La fase més antiga es va ubicar en època romana i estava representada per diversos murs construïts amb diferents tècniques. D'altra banda, també es va poder localitzar un fragment

d'un mosaic amb motiu vegetal, del qual en destacaven les tesselles de colors. La cronologia d'aquesta primera fase venia donada per un nivell d'amortització de les estructures que s'ubicava entre els segles IV i VII .

De la segona fase, d'època tardoantiga, també es van poder documentar diversos murs, dels quals caldria destacar-ne un que presentava un angle i unes mesures força importants, i que ens podria donar una idea de les dimensions relatives de l'àmbit que conformava.

La tercera fase es va situar entre els segles IX i XIII. D'aquesta, caldria destacar la presència d'un *turculus* localitzat in situ junt amb restes d'un paviment d'*opus signinum*. Sembla que podrien formar part del sistema de suport de les peces que conformaven una premsa i que indicaria la possibilitat que es realitzés alguna activitat industrial en aquest espai. També d'aquesta època es van localitzar diversos retalls d'ús indeterminat i restes de murs aïllats, un d'ells que es relacionava amb un paviment de lloses amortitzat al segle XII – XIII. Per últim, destacar d'aquest mateix període una cisterna de contenció de líquids, que presentava una coberta de volta i un revestiment hidràulic de bona qualitat. Per les característiques constructives es podria parlar d'una datació propera al segle XIII.

Una quarta fase, amb una cronologia d'entre els segles XVII – XVIII , venia determinada per una seqüència estratigràfica que va permetre documentar les restes d'un pou, d'un dipòsit, d'un mur que dividia l'espai en dos habitacions i el basament d'un pilar que destacava per la utilització d'elements petris d'època medieval en la seva construcció.

Ja dins l'època contemporània es van diferenciar dues fases. La més antiga entre els segles XVIII – XIX, en la qual es va localitzar un retall de forma aproximadament rectangular. I la més recent, amb una cronologia dels segles XIX – XX que correspondria a les restes d'estructures relacionades amb el sistema d'evacuació d'aigües de l'edifici existent; clavegueres, pous i dipòsits que en cap cas tenien una cronologia anterior al segle XIX.

4 MÈTODE EMPRAT EN EL TREBALL DE CAMP.

El mètode de registre emprat en la present intervenció arqueològica s'inspira en el proposat per E.C. Harris i per A. Carandini . Es tracta del registre objectiu dels elements (murs, estructures de combustió, paviments, tombes...) i estrats (de terra amb o sense material arqueològic) que s'exhumen. Es realitza una numeració correlativa d'aquests sota el nom d'Unitats Estratigràfiques (U.E.) que individualitzen els uns dels altres. Cada Unitat Estratigràfica s'enregistra en una fitxa en la que s'indica: la seva ubicació, la situació en les plantes i seccions, la definició i la seva relació posició física respecte a la resta d'unitats estratigràfiques amb que es relaciona.

L'organització i registre sobre el terreny és de tres tipus:

- ☐ Registre estratigràfic, amb Unitats Estratigràfiques U.E.
- ☐ Registre gràfic, amb el qual queden registrades les estructures i/o estrats mitjançant fotografia, topografia i dibuix arqueològic.
- ☐ Registre de materials mobles, que implica el seu rentat, marcatge, tria tipològica i inventari.

Pel marcatge o siglat de totes les peces, aquestes queden registrades amb el codi d'intervenció arqueològica, **018/13**, i la U.E. (estrat) del que procedeixen, afegint, a les formes que es dibuixen, un número d'inventari.

5 DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS.

La intervenció arqueològica s'endegà a causa de les obres d'instal·lació d'una línia elèctrica subterrània en una àrea delimitada pels números 4 i 8 del carrer sant Sever, del districte de Ciutat Vella, Barcelona.

Així, donat el fet que part de les obres suposaven la instal·lació de nous serveis que comportaven l'afectació del subsòl, l'obra havia de comptar de manera obligada –donats els antecedents històrics i arqueològics de la zona- d'un control arqueològic dels rebaixos i l'excavació i documentació de les possibles estructures i estratigrafia arqueològica existent. S'ha d'entendre, però, que la intervenció quedà totalment supeditada a les necessitats de l'obra, podent intervenir amb sistemàtica arqueològica bàsicament en aquells punts i a les fondàries afectades pel projecte d'execució d'obra.

Les obres de seguiment i control s'efectuaren el dia 19 de febrer de 2013. El projecte d'obra comptava amb l'obertura de dues rases; la **primera rasa** s'iniciava al portal d'accés de la finca número 8 del carrer Sant Sever i finalitzava davant el portal del número 6 del mateix carrer. Aquesta rasa feia 0'40 m. d'ample, per 11 m. de llarg i 0'50 m. de fondària.

La **segona rasa** s'obrí davant el número 4 del carrer Sant Sever fins arribar a la cantonada d'aquest carrer amb Sant Domènec del Call. Aquesta segona rasa feia 2 m. de llarg per 0'40 m. d'ample i 0'50 m. de fondària.

Les rases s'obriren mitjançant un martell pneumàtic per tal d'aixecar el paviment actual del carrer. El seguiment permeté documentar un únic nivell de sauló barrejat amb runa constructiva actual i plàstics que cobrien serveis varis en funcionament a l'actualitat. La primera rasa permeté veure també la banquetta de fonamentació de l'edifici nº 8 del carrer Sant Sever.

Així, en el decurs del seguiment no s'exhumaren materials i /o estructures arqueològiques.

6 CONCLUSIONS.

La instal·lació d'una línia elèctrica subterrània en una àrea delimitada pels números 4 i 8 del carrer Sant Sever, del districte de Ciutat Vella comportà el seguiment i control dels treballs d'obertura de dues petites rases.

Les feines de supervisió no permeteren exhumar cap tipus de material i/o resta arqueològica, ja que el nou cablejat es disposà sobre serveis actualment en ús. Els resultats negatius, però, són vàlids únicament fins a les cotes assolides per l'obra.

7 BIBLIOGRAFIA.

CARANDINI, A. 1997: *Historias en la tierra. Manual de excavación arqueológica*. Crítica. Barcelona.

CARRERAS I CANDI, F. 1909: "La ciutat de Barcelona" *Geografia General de Catalunya, vol. III*. Barcelona.

CARRERAS I CANDI, F. 1901: "Notes històriques de Sarrià", Barcelona.

DURAN i SANPERE, A. 1972-1975: "Barcelona i la seva història. La formació d'una gran ciutat". 1972-1975. Barcelona.

DURAN i SANPERE, A 1975 (ed.): "Història de Barcelona, de la prehistòria al segle XVI". Enciclopèdia calalana Aedos. Barcelona.

HARRIS, Edward C. 1991: *Principios de estratigrafía arqueológica*. Crítica. Barcelona.

SOLÉ, L. 1963, *Geografia de Catalunya*, Ed. Aedos.

Netgrafia

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/>

8 DOCUMENTACIÓ GRÀFICA.

8.1 FOTOGRAFIES.

Inici de la rasa davant el núm. 8 del carrer Sant Sever.

Rasa paral·lela al núm. 8 del carrer sant Sever.

Detall de la fonamentació de la finca núm. 8 del carrer Sant Sever.

Final de la rasa davant el núm. 6 del carrer Sant Sever.

Obertura de la segona rasa a la cantonada Sant Sever/ Sant Domènec del Call.

Rasa oberta entre el carrer Sant Sever 4 i Sant Domènec del Call.

Rasa oberta entre el carrer Sant Sever 4 i Sant Domènec del Call.

8.2 PLANIMETRIA

Intervenció 018/13

LOCALITZACIÓ GEOGRÀFICA

NOM DEL PROJECTE:

MEMÒRIA D'INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CARRER SANT SEVER, 4-8.
DISTRICTE DE CIUTAT VELLA.
CODI: 018/13.

MUNICIPI:

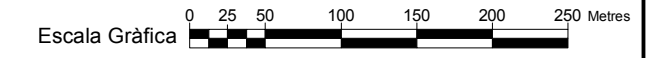
Barcelona

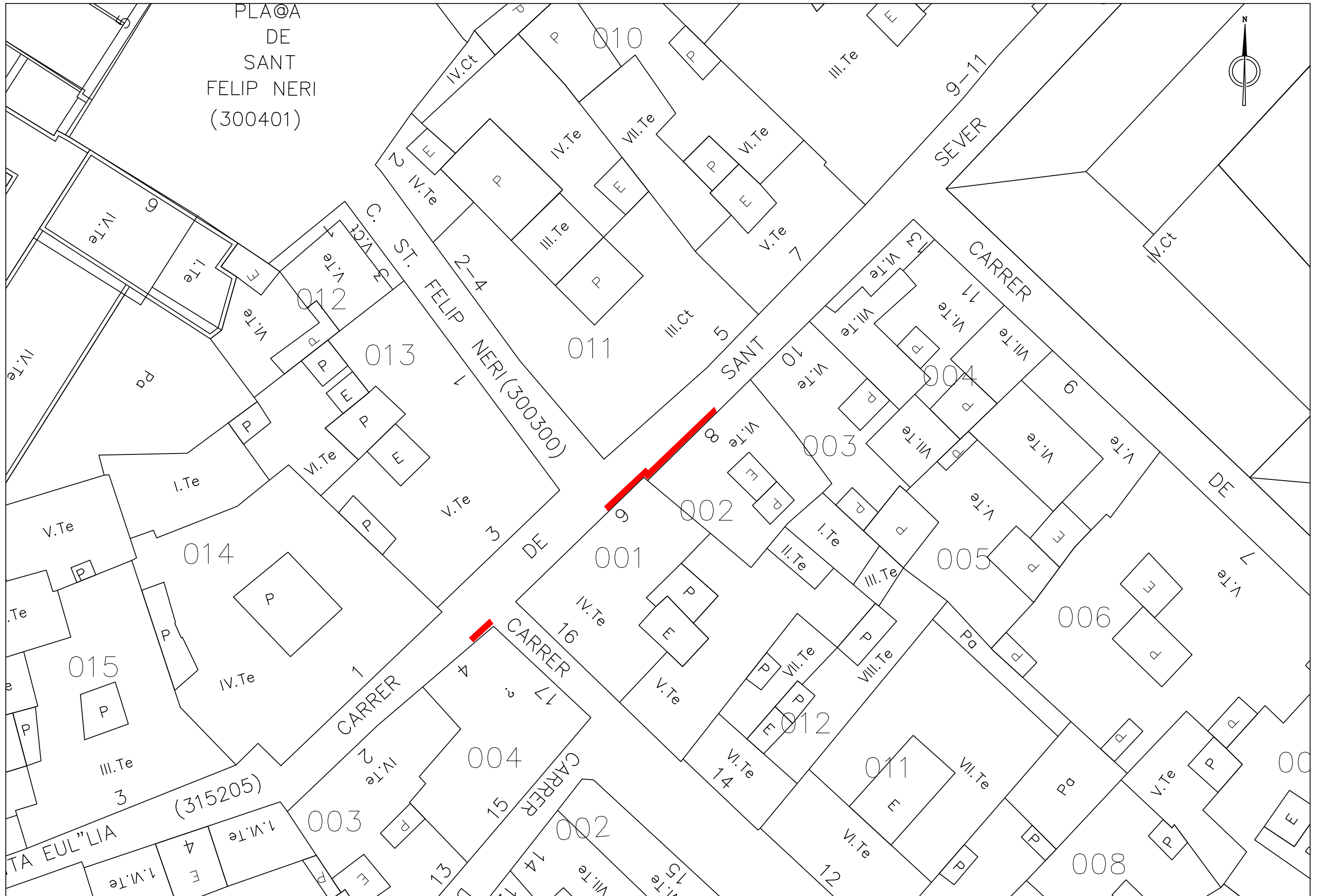
PROVÍNCIA:

Barcelona

Escala Numèrica 1:5.000

PLAÇA
DE
SANT
FELIP NERI
(300401)

